

Απόσπασμα από το «Η Γυναίκα της Ζάκυθος. Μία νέα ανάγνωση της πρώτης μορφής παρουσιασμένη από τον Γ. Π. Σαββίδη», *Περίπλους, Γ' 10, Άνοιξη- Καλοκαίρι 1986.*

ΚΕΦ. 1

1. Εγώ, Διονύσιος Ιερομόναχος, εγκάτοικος στο ξωκλήσι του Αγίου Λύπτιου, για να περιγράψω ό,τι στοχάζομαι, λέγω:

2. Ότι εγύριζα από το μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου, όπου είχα πάει για να μιλήσω με ένα καλόγερο για κάτι υπόθεσες ψυχικές,

3. και ήταν η ώρα οπού θολώνουνε τα νερά, και είχα φθάσει στα Τρία Πηγάδια, και ήταν εκεί τριγύρου η γη όλο νερά, γιατί πάνε οι γυναίκες και συχνοβγάνουνε.

4. Εσταμάτησα σε ένα από τα Τρία Πηγάδια, και απιθώνοντας τα χέρια μου στο φιλιατρό του πηγαδιού, έσκυψα να ιδώ αν ήτουν πολύ νερό·

5. και το είδα σκεδόν γιομάτο, και είπα: Δόξα σοι ο Θεός·

6. γλυκιά η δροσιά που στέρνει για τα σπλάχνα του ανθρώπου το καλοκαίρι, μεγάλα τα έργα Του, και μεγάλη η αφχαριστία του ανθρώπου.

7. Και οι δίκαιοι κατά την Θεία Γραφή πόσοι είναι; Και συλλογίζοντας αυτό, επέσανε τα μάτια μου στα χέρια μου οπού ήτανε απιθωμένα στο φιλιατρό.

8. Και θέλοντας να μετρήσω με τα δάχτυλα τους δίκαιους, ασήκωσα από το φιλιατρό το χέρι μου το ζερβί, και κοιτώντας τα δάχτυλα του δεξιού είπα: Τάχα να είναι πολλά;

9. Και αρχίνησα και εσύγκρενα τον αριθμό των δικαίων οπού εγνώριζα, με αυτά τα πέντε δάχτυλα, και βρίσκοντας πως ετούτα επερισσεύανε, ελιγόστεψα το δάχτυλο το λιανό, κρύβοντάς το ανάμεσα στο φιλιατρό και στην απαλάμη μου·

10. και έστεκα και εθεωρούσα τα τέσσερα δάχτυλα για πολληώρα, και αιστάνθηκα μεγάλη λαχτάρα, γιατί είδα πως ήμουνα στενεμένος να λιγοστέψω, και κοντά στο λιανό μου δάχτυλο έβαλα το σιμοτινό του στην ίδια θέση.

11. Εμνέσκανε το λοιπόν αποκάτου από τα μάτια μου τα τρία δάχτυλα μοναχά, και τα εχτυπούσα ανήσυχα απάνου στο φιλιατρό, για να βοηθήσω το νου μου να εύρει κάνε τρεις δίκαιους.

12. Αλλά επειδή αρχινήσανε τα σωθικά μου να τρέμουνε σαν τη θάλασσα που δεν ησυχάζει ποτέ,

13. ασήκωσα τα τρία μου έρμα, και έκαμα το σταυρό μου.

14. Έπειτα, θέλοντας να αριθμήσω τους άδικους, έχωσα το ένα χέρι μες στην τζέπη του ράσου μου, και το άλλο ανάμεσα στο ζωνάρι μου, γιατί εκατάλαβα, αλίμονον!, πως τα δάχτυλα δεν εχρειαζόντανε ολότελα.

15. Και [ο] νους μου εξαλίστηκε από το μεγάλο αριθμό· όμως με παρηγορούσε το να βλέπω πως καθένας κάτι καλό είχε απάνου του.

16. Και μου ήρθε στο νου μου περισσότερο από όλους αυτούς η Γυναίκα της Ζάκυθος, η οποία πολεμάει να βλάφτει τους άλλους με τη γλώσσα και με τα έργατα·

17. και γυρεύοντας να ιδώ εάν μέσα σε αυτή την ψυχή, εις την οποίαν αναβράζει η κακία του Σατανά, αν έπεσε ποτέ η απεθύμια του παραμικρού καλού,

18. έπειτα που εστάθηκα να συλλογιστώ καλά, ύψωσα το κεφάλι μου και τα

χέρια μου στον ουρανό και εφώναξα: Θε' μου, καταλαβαίνω πως γυρεύω ένα κλωνί αλάτι μες στο θερμό.

19. Και είδα πως ελάμπανε αποπάνου μου όλα τ' άστρα, και εξάνοιξα την Αλετροπόδα οπού με ευφραίνει πολύ.

20. Και εβιάστηκα να κινήσω για το ξωκλήσι του Αγίου Λύπιου γιατί είδα πως εχασομέρησα. Και ήθελα να φθάσω για να περιγράψω τη Γυναίκα της Ζάκυθος.

21. Και ιδού καμία δωδεκαρία ψωρόσκυλα που ηθέλανε να μου εμποδίσουνε το δρόμο.

22. Και μη θέλοντας εγώ να τα κλωτσοβολήσω, για να μην εγγίξω την ψώρα και τα αίματα πού 'χανε, εστοχαστήκανε πως τα σκιάζουμαι,

23. και ήρθανε βαβίζοντας σιμότερα μου· όμως εγώ εκαμώθηκα πως σκύφτω να πάρω πέτρα

24. και έφυγαν όλα και εξεθύμαιναν τα κακορίζικα ψωριασμένα τη λύσσα τους, το ένα δαγκώνοντας το άλλο.

25. Αλλά ένας οπού ενδιαφέντευε κάποια από τα ψωρόσκυλα, επήρε και αυτός μία πέτρα

26. και βάνοντας ο άθεος για σημάδι το κεφάλι εμέ του Διονύσιου του Ιερομόναχου, δεν το πίτυχε· γιατί από τη βία τη μεγάλη με την οποίαν ετίναξε την πέτρα, εστραβοπάτησε, και έπεσε.

27. Έτσι εγώ έφθασα στο κελί του Αγίου Λύπιου παρηγορημένος από τες μυρωδιές του κάμπου, από τα γλυκότρεχα νερά, και από τον αστρόβολον ουρανό, ο οποίος εφαινότουνα αποπάνου από το κεφάλι μου μία Ανάσταση.

ΚΕΦ. 2

1. Το λοιπόν, το κορμί της γυναικός, ήτανε μικρό και παρμένο.

2. Και το στήθος σκεδόν πάντα σημαδεμένο από τες αβδέλες που έβανε για να ρουφήξουν το τηχτικό, και αποκάτου εκρεμόντανε δυο βυζιά ωσάν καπνοσακούλες.

3. Και αυτό το μικρό κορμί επερπατούσε γοργότατα, και οι αρμοί της εφαινότανε ξεκλείδωτοι.

4. Είχε το μούτρο της τη μορφή του καλαποδιού, και έβλεπες ένα μεγάλο μάκρο, αν εκοίταζες από την άκρη του πηγουνιού ως την άκρη του κεφαλιού,

5. εις την οποία ήτανε μία πλεξίδα στρογγυλοδεμένη, και αποπάνου ένα χτένι θεόρατο.

6. Και όποιος ήθελε σιμώσει την πιθαμή για να μετρήσει τη γυναίκα, ήθελ' έβρει το τέταρτο του κορμιού στο κεφάλι.

7. Και το μάγουλό της εξερνούσε πάντα σάγριο, πότε ζωντανό και πότε πονιδιασμένο και μαραμένο.

8. Και άνοιγε κάθε λίγο ένα μεγάλο στόμα για ν' αναγέλασει τους άλλους, και έδειχνε τα κάτω δόντια τα μπροστινά μικρά και σάπια που εσμίγανε με τα απάνου πού 'τανε λευκότατα και μακρία.

9. Και μ' όλον πού 'τανε νια, οι μηλίγγοι και το μέτωπο, και τα φρύδια, και η κατεβασία της μύτης γεροντίστικα.

10. Πάντα γεροντίστικα, όμως ξεχωριστά όταν ακουμπούσε το κεφάλι της εις το γρόθο το δεξί μελετώντας την πονηρία.

11. Και αυτή η θωριά η γεροντίστικη ήτανε ζωντανεμένη από δυο μάτια λαμπρά και ολόμαυρα, και το ένα ήτανε ολίγο αλληθώρικο.

12. Και εστριφογυρίζανε εδώ και εκεί γυρεύοντας το κακό, και το βρίσκανε και όπου δεν ήταν.

13. Και μες στα μάτια της άστραφτε ένα κάποιον τι που σ' έκανε να στοχαστείς, ότι η τρελάδα ή είναι λίγο που την άφησε ή κοντεύει να την τρικυμίσει.

14. Και τούτη ήταν η κατοικιά της ψυχής της της πονηρής και της αμαρτωλής.

15. Και εφάνερωνε την πονηρία και μιλώντας και σιωπώντας.

16. Και όταν εμιλούσε κρυφά για να βλάψει τη φήμη του ανθρώπου, έμοιαζε η φωνή της με το ψιθύρισμα του ψαθιού πατημένο από το πόδι του κλέφτη.

18. Και όταν εμίλειε δυνατά εφαινότουνα η φωνή της, εκείνη οπού κάνουν οι άνθρωποι για να αναγελάσουν τους άλλους.

19. Και μ' όλον τούτο, όταν ήταν μοναχή επήγαινε στον καθρέφτη και κοιτώντας εγέλουνε και έκλαιε.

20. Και εθάρρειε πως είναι η ωραιότερη απ' όσες είναι στα Εφτάνησα.

21. Και ήταν για να χωρίζει ανδρόγενα και αδέρφια, επιδέξια σαν το Χάρο.

22. Και όταν έβλεπε στον ύπνο της το ωραίο κορμί της αδελφής της, εξύπναε τρομασμένη.

23. Ο φθόνος, το μίσος, η υποψία, η ψευτιά, της ετραβούσανε πάντα τα σωθικά,

24. σαν τα βρωμόπαιδα της γειτονιάς, τα βλέπεις ξεντερολοϊσμένα και λερωμένα, να σημαίνουν τα σήμαντρα του πανηγυριού, και βουρλίζουν τον κόσμο.

Εδώ σταματάει, κάπως απότομα, το δεύτερο κεφάλαιο, αφήνοντας έξι σελίδες άγραφες.

Το επόμενο κεφάλαιο, ο Σολωμός το είχε αριθμήσει – συμβατικά, λέει ο Πολίτης – πρώτα 18ο και αργότερα 20ό. Ένα είναι βέβαιο: αρχικά, το κεφάλαιο που θα διαβάσουμε τώρα, περιλάμβανε 50 παραγράφους, τις οποίες κατόπι ο Σολωμός υποδιαίρεσε σε 11 + 38 παραγράφους, δημιουργώντας έτσι δύο ανισομεγέθη κεφάλαια.

ΚΕΦ. [3]

1. Και εσουνέβηκε αυτές τες ημέρες, οπού οι Τούρκοι επολιορκούσαν το Μισολόγγι, και σκεδόν ολημέρα και συχνά και τη νύχτα έτρεμε η Ζάκυθο από το κανόνισμα το πολύ.

2. και πολλές γυναίκες Μισολογγίτισες επερπατούσαν τριγύρω γυρεύοντας για τους άνδρες τους, για τα παιδιά τους, για τ' αδέρφια τους, που επολεμούσανε.

3. Στην αρχή εντρεπόντανε νά 'βγουνε και επροσμένανε να βραδιάσει για ν' απλώσουν το χέρι, επειδή δεν ήτανε μαθημένες.

4. Και είχανε δούλους και γίδια, και πρόβατα και βόδια πολλά.

5. Ακολούθως εβιαζόντανε και εσυχοτηράζανε από το παρεθύρι τον ήλιο πότε να βασιλέψει για νά 'βγουνε.

6. Αλλά όταν επερισσέψανε οι χρείες, εχάσανε την ντροπή, ετρέχανε ολημερνίς.

7. Και όταν εκουραζόντανε, εκαθόντανε στ' ακρογιάλι, και συχνά ασηκώνανε το κεφάλι ν' ακούσουνε, γιατί εφοβόντανε μη πέσει το Μισολόγγι.

8. Και τες έβλεπε ο κόσμος να τρέχουνε τα τρίστρατα, τα σταυροδρόμια, τα σπίτια, τα ανώγεια και τα χαμώγεια, τες εκκλησίες, τα ξωκλήσια, γυρεύοντας.
9. Και ελαβαίνανε χρήματα, πανιά για τους λαβωμένους,
10. και δεν τους έλεγε κανένας το όχι, γιατί οι ρώτησες των γυναικών ήτανε τες περισσότερες φορές συντροφευμένες από τες κανονιές του Μισολογγιού, και η γη έτρεμε αποκάτου από τα πόδια μας.
11. Και οι πλέον πάνφτωχοι εβγάνανε το οβολάκι τους και το δίνανε και εκάνανε το σταυρό τους κοιτάζοντας κατά το Μισολόγγι και κλαίοντας.

ΚΕΦ. [4]

1. Ωστόσο η Γυναίκα της Ζάκυθος είχε στα γόνατα τη θεγατέρα της και επολέμαε να την καλοπιάσει, γιατί ήθελε νά μπει εκεί πού 'τανε το κρεβάτι, και η Γυναίκα δεν ήθελε.
2. Έβαλε, το λοιπόν, το ζουρλάδι τα μαλλιά της αποπίσω από τ' αυτιά, γιατί η ανησυχία τής τά 'χε πετάξει, και έλεγε φιλώντας τα μάτια της θυγατρός της:
3. «Μάτια μου, ψυχή μου, να γένεις καλή, να παντρευτείς, και να βγαίνουμε και να μπαίνουμε, και να διαβάζουμε τη Θεία Γραφή και τη Χαλιμά».
4. Και αφού την εχάιδεψε, και της φίλησε τα μάτια και τα χείλα, την άφησε απάνου στην καθίκλα λέοντάς της: «Να και ένα καθρεφτάκι, και κοιτάξου που εισ' όμορφη και μου μοιάζεις».
5. Και η κόρη, που δεν ήτανε μαθημένη με τα καλά, ησύχασε, και από τη χαρά της εδάκρυσε.
6. Και η Γυναίκα εκίνησε για να πάει εκεί που είναι το κρεβάτι, αλλά άκουσε μεγάλη ταραχή ποδιών, οπού πάντοτες αύξαινε.
7. Και εσταμάτησε κοιτάζοντας κατά την θύρα και φουσκώνοντας τα ρουθούνια της.
8. Και ιδού παρεσιάζονται ομπρός της οι γυναίκες του Μισολογγιού· εβάλανε το δεξί τους στα στήθια και επροσκυνήσανε· και εμείνανε σιωπηλές και ακίνητες.
9. «Και έτзи да, πώς την κάνουμε; Θα παίξουμε; Τι ορίζετε, κυράδες; Εκάμετε ανεβαίνοντας τόση ταραχή με τα συρτοπάπουτζα, που λογιάζω πως ήρθετε να μου δώσετε προσταγές».
10. Και όλες εμείνανε σιωπηλές και ακίνητες· αλλά μία είπε: «Αμ' έχεις δίκιο, είσαι στην πατρίδα σου και στο σπίτι σου, και εμείς είμαστε ξένες και όλο σπρώξιμο θέλουμε».
11. Και ετότες η Γυναίκα της Ζάκυθος αποκρίθηκε: «Κυρά πολύξερη, όλα τα χάσετε, αλλά από εκείνο που ακούω η γλώσσα σάς έμεινε.
12. »Είμαι στην πατρίδα μου και στο σπίτι μου; Και η αφεντία σου, δεν ήσουνα στην πατρίδα σου και στο σπίτι σου;
13. »Και τι σας έλειπε, και τι κακό είδετε από τον Τούρκο;
14. »Δε σας άφηνε φαϊτά, δούλους, περιβόλια; και, δόξα σοι ο Θεός, είχετε περισσότερα από εκείνα που έχω εγώ.
15. »Σας είπα εγώ ίσως, να χτυπήστε τον Τούρκο, που ερχόστενε τώρα σε με να μου γυρέψετε και να με βρίσετε;
16. »Ναίσκε! Εβγήκετε όξω να κάμετε παλικαρίες, και κάτι εκάμετε στην αρχή,

γιατί επήρετε την Τουρκιά ξάφνου.

17. »Και ποιος εμπόρειε ποτέ του να υποφτεφτεί τέτοια προδοσία; Το θέλει ο Θεός; Δεν ανακατωνόστενε με δαύτον μέρα και νύχτα;

18. »Τόσο κάνει κ' εγώ να τρέξω μες στο ξημέρωμα με το μαχαίρι στο λαιμό του αντρός μου (που να τότε πάρει ο διάολος).

19. »Και τώρα που βλέπετε πως πάνε τα πράματά σας κατά, θέλτε να πέσει το βάρος απάνου μου.

20. »Καλή, μα το ναι! Αύριο πέφτει το Μισολόγγι, βάνουνε σε τάξη την Ελλάδα τη ζουρλή οι βασιλιάδες, εις τους οποίους έχω όλες μου τες ελπίδες.

21. »Και όσοι μένουνε από τον ξελοθρεμό, έρχονται στη Ζάκυθο να τους θρέψουμε, και με την κοιλιά γιομάτη μας βρίζουνε».

22. Λέοντας, εσώπησε ολίγο, κοιτάζοντας μες στα μάτια τες γυναίκες του Μισολογγιού.

23. «Και έτζι ξέρω και μιλώ και εγώ, ναι ή όχι; Και τώρα δα, τι ακαρτερείτε; Εβρήκετε ίσως ευχαρίστηση να με ακούτε να μιλώ;

24. »Εσείς δεν έχετε άλλη δουλειά πάρα να ψωμοζητάτε· και, να πούμε την αλήθεια, στοχάζομαι πως θε νά 'ναι μία θαράπαψη, για όποιον δεν ντρέπεται.

25. »Αλλά εγώ έχω δουλειά. Ακούστε; Έχω δουλειά».

26. Και φωνάζοντας τέτοια, δεν ήτανε πλέον το τριπίθαμο μπουρίκι, αλλά εφάνηκε σωστή.

27. Γιατί ασηκώθηκε με μεγάλο θυμό στην άκρη των ποδιών, και μόλις άγγισε το πάτωμα· και εγρύλωσε τα μάτια, και το άβλαφτο μάτι εφάνηκε αλληθώρικο, και το αλληθώρικό 'σιαξε.

28. Και όποιος την έβλεπε να ξανάρθει στην πρώτη της μορφή, έλεγε: Ο διάβολος ίσως την είχε αδράξει, αλλά εμετάνωσε και την άφησε, για το μίσος που έχει του κόσμου.

29. Και η θυγατέρα της κοιτάζοντάς την εφώναξε· και οι δούλοι εξαστοχήσαν την πείνα τους, και οι γυναίκες του Μισολογγιού εκατέβηκαν χωρίς να κάμουνε ταραχή.

30. Ετότες, η Γυναίκα της Ζάκυθος, βάνοντας την απαλάμη απάνου στην καρδιά της, και αναστενάζοντας δυνατά, είπε:

31. «Θε' μου, πώς μου χτυπάει η καρδιά, που μου έπλασες τόσο καλή!

32. »Με συγχύσανε αυτές οι πόρνες! Όλες οι γυναίκες του κόσμου είναι πόρνες·

33. »αλλά εσύ, κόρη μου, δεν θε νά 'σαι πόρνη σαν την αδελφή μου και σαν τες άλλες γυναίκες του τόπου μου.

34. »Κάλλιο θάνατος! Και εσύ, μάτια μου, εσκιαχτηκες; έλα, στάσου ήσυχη, γιατί αν αναδευτείς από αυτή την καθίκλα, κράζω ευτύς οπίσω εκείνες τες στρίγγλες και σε τρώνε».

35. Και οι δούλοι είχαν πάγει στο μαγερίο, χωρίς να καρτερέσουν την προσταγή της Γυναίκος, και εκεί άρχισαν να μιλούν για την πείνα τους.

36. Και η γυναίκα ετότες εμπήκε εκεί όπου ήτανε το κρεβάτι.

37. Και σε λίγο άκουσα το κρεβάτι να τρίξει πολύ· και ανάμεσα στο τρίξιμο εβγαίνανε λαχανιάσματα και γογγυσμοί,

38. καθώς κάνουν οι βαστάζοι, όταν οι κακορίζικοι έχουν βάρος εις την πλάτη τους ανυπόφορτο.

39. Και έφυγα από την πέτρα του σκανδάλου, εγώ Διονύσιος Ιερομόναχος, και ότι

έβγαινα από τη θύρα του σπιτιού απάντηξα τον άνδρα της Γυναικός, οπού ανέβαινε.

Εδώ ο Σολωμός είχε αφήσει άγραφες δύο σελίδες.

Το επόμενο κεφάλαιο φαίνεται να τον βασάνισε περισσότερο από κάθε άλλο στην πρώτη μορφή. Ουσιαστικά, καθαρογραμμένες είναι μονάχα οι 4 πρώτες παράγραφοι - το υπόλοιπο κείμενο φαίνεται να ανήκει σε λίγο υστερότερη επεξεργασία, η οποία ωστόσο κατέληξε εν μέρει σε μια χωριστή καθαρογραμμένη σελίδα. Η δυσκολία προφανώς οφειλόταν κυρίως στον συμβατικά υπερφυσικό χαρακτήρα αυτού του κεφαλαίου, και πιθανώς στην επιθυμία του Σολωμού να σώσει κάτι από το πρώτο σχεδιάσμα των «Ελεύθερων Πολιορκισμένων».

ΚΕΦ. [5]

1. Και ακλούθησα τες γυναίκες του Μισολογγιού, οι οποίες εστρωθήκανε στ' ακρογιάλι, και εγώ ήμουνα αποπίσω από μία φράχτη και εκοίταζα.

2. Και κάθε μία έβαλε το χέρι και έβγαλε ό,τι και αν εμάζωξε, και εκάμανε ένα σωρό.

3. Και μία απ' αυτές, απλώνοντας το χέρι, και ψηλαφίζοντας το γιαλό: «Αδελφάδες», εφώναξε,

4. »ακούτε, αν έκαμε ποτέ τέτοιο σεισμό σαν και τώρα το Μισολόγγι: ίσως νικάει, ίσως πέφτει».

.....
Και εκίνησα για να φύγω και είδα αποπίσω από την εκκλησία (ιδές πώς τη λένε) μία γριούλα όπου είχε στήσει ανάμεσα στα χόρτα μικρά κεράκια, και έκαιε λιβάνι, και τα κεράκια στην πρασινάδα ελάμπανε και το λιβάνι ανέβαινε — και ασήκωνε τα ξερόχερα παίρνοντας από το λιβάνι, και κλαίοντας και αναδεύοντας το ξεδοντιασμένο στόμα επαρακάλειε. Και εγώ

.....
Ετότες εταραχτήκανε τα σωθικά μου, και έλεγα πως ήρθε ώρα να ξεψυχήσω. Και ευρέθηκα σε σκοτεινό τόπο και βροντερό, που εσκιρτούσε σαν κλωνί στάρι στο μύλο που αλέθει ογλήγορα, ωσάν το χόχλο στο νερό που αναβράζει. Ετότες εκατάλαβα πως εκείνο ήτανε το Μισολόγγι. Αλλά δεν έβλεπα μήτε το κάστρο, μήτε το στρατόπεδο, μήτε τη λίμνη, μήτε τη θάλασσα, μήτε τη γη που επάτουνα, μήτε τον ουρανό. Πολιορκισμένους και πολιορκούμενους [sic] και όλα τα έργα τους και όλα τα πάντα, τα εκατασκέπαζε μαυρίλα και πίσσα γιομάτη λάμψη, βροντή, και αστροπελέκι. Και ύψωσα τα χέρια μου και τα μάτια μου να κάμω δέηση. Και ιδού μες στην καπνίλα μία μεγάλη γυναίκα με φόρεμα μαύρο σαν του λαγού το αίμα, όπου η σπίθα έγγιζε και εσβενότουνα. Και με φωνή που εφαινότουνα πως νικάει την ταραχή του πολέμου, άρχισε:

Το χάραμα επήρα
του ήλιου το δρόμο
κρεμώντας τη λύρα
τη δίκαιη στον ώμο.

Κι απ' όπου χαράζει
ώς όπου βυθά κ.τ.λ.

Και ότι είχε αποτελειωμένα τα λόγια της η θεά, οι δικοί μας εκάνανε φοβερές φωνές για τη νίκη που εκάνανε. Και οι δικοί μας και όλα μού εγίναν άφαντα, και τα σωθικά μου πάλι φοβερά εταραχτήκανε, και μου φάνηκε πως εκουφάθηκα και εστραβώθηκα — Και σε λίγο είδα ομπρός μου τη γριούλα, και τα κεράκια ήταν λιωμένα και εμείνανε τα στερνά λιώματα στα χορτάρια, και το λιβάνι τελειωμένο. Και η γριούλα οπού μου έλεγε: «Δόξα σοι ο Θεός, ιερομόναχε, έλεα πως κάτι σου 'ρθε. Σέ 'κραζα, σε κούνεια, και δεν άκουγες τίποτες, και τα μάτια σου εσταμάτηζαν στον αέρα, ενώ τώρα στα στερνά η γης εσκιρτούσε σαν το χόχλο στο νερό που αναβράζει — τώρα ότι έπαψε, που ετελειώσανε τα κεράκια και το λιβάνι. Δες οι δικοί μας να εκερδέσανε;». Και εκίνησα με το Χάρο μες στην καρδιά μου να φύγω. Και η γριούλα, έπειτα που [μου] φίλησε το χέρι, κάνοντας μία μετάνοια, είπε: «Και τι παγωμένο πού 'ναι το χέρι σου».

ΚΕΦ. [6]

1. Και εκοίταξα τριγύρου, και δεν έβλεπα τίποτες, και είπα:
2. Ο Κύριος δεν θέλει να ιδώ άλλο, και γυρίζοντας το πρόσωπο όπου ήταν οι πλάτες μου εκίνησα για να πάω στον Άι Λύπιο.
3. Αλλά άκουσα να τρέμει η γη αποκάτου από τα πόδια μου, και πλήθος αστραπές εγιόμοζαν τον αέρα, πάντα αυξαινοντας τη γοργότητα και τη λάμψη,
4. τόσο που έσπρωξα ομπρός τα χέρια μου καθώς κάνει ο άνθρωπος οπού δεν έχει το φως του.
5. Και εβρέθηκα οπίσω από ένα καθρέφτη, ανάμεσα σ' αυτόνε και στον τοίχο· και ο καθρέφτης είχε τον ψήλο της κάμερας.
6. Και μία φωνή δυνατή και ογλήγορη μου εβάρεσε στο δεξί μου αυτί, λέγοντας:
7. «Ω Διονύσιε Ιερομόναχε, τα μέλλοντα θε να γίνει τώρα για σε παρόν· ακαρτέρει και βλέπεις εκδίκηση του Θεού».
8. Και μία άλλη φωνή, ομοίως λεπτή, μου εμουρμούρισε στο ζερβί μου αυτί τα ίδια λόγια, τραυλίζοντας.
9. Και αυτήν [η] δεύτερη φωνή ήτανε ενού γέρου που εγνώρισα, όμως εθαύμαξα γιατί ήταν η πρώτη φορά που άκουα την ψυχή του ανθρώπου να τραυλίζει.
10. Και εκοίταξα ανάερα για να ξανοίξω πούθεν εβγαίνανε αυτές οι φωνές, και δεν είδα παρά τους δυο χοντρούς και μακριούς πέρονους που εβγαίνανε από τον τοίχο, στους οποίους ακουμπούσε ο καθρέφτης δεμένος από τη μέση.
11. Και μη ξανοίγοντας τίποτες, αναστέναξα βαθιά, και καθώς κάνει ο άνθρωπος οπού βρίσκεται γελασμένος, αγρίκησα μυρωδιά από λείψανο,
12. και εβγήκα απόκει, και εκοίταξα, τριγύρου και είδα:
13. Είδα αντίκρυ από τον καθρέφτη, στην άκρη της κάμερας, ένα κρεβάτι· και εφαινότουνα πως δεν ήτουνα μέσα τίποτες, και απάνου πολύ μύγα κουλουμωτή.
14. Και απάνου στο προσκέφαλο είδα σα μία κεφαλή ακίνητη e mince σαν εκείνες που κάνουνε στα χέρια τους και στα στήθια τους οι πελαγίσοι με το βελόνι.
15. Και είπα μέσα μου: ο Κύριος μού έστειλε ετούτη τη θεά, για σύμβολο σκοτεινό

της θέλησής του.

16. Για τούτο εγώ, παρακαλώντας θερμά τον Κύριον να καταδεχτεί να με βοηθήσει για να καταλάβω αυτό το σύμβολο, εσίμωσα το κρεβάτι.

17. Και ανανοήθηκα πως κάτι αναδευτήκε μες στα σεντόνια που ήτανε λερωμένα, ξεντερολοϊσμένα και αιματωμένα.

18. Και κοιτάζοντας καλύτερα στην εικόνα του προσκέφαλου, εταραχτήκανε τα σωθικά μου, γιατί από ένα κίνημα που έκαμε με το στόμα εγνώρισα τη Γυναίκα της Ζάκυθος που εκοιμότουνα σκεπασμένη από το σεντόνι ως το λαιμό, όλη φθαρμένη από το τηχτικό.

ΚΕΦ. [7]

1. Αλλά εκαλοκοίταξα εκείνον τον ύπνο, και εκατάλαβα που ήθελε βαστάξει λίγο, για να δώσει τόπο του αλλουνού, πού 'ναι χωρίς ονείρατα.

2. Και επειδή εκεί μέσα δεν ήτανε ούτε φίλος, ούτε δικός, ούτε γιατρός, ούτε πνευματικός, εγώ, Διονύσιος Ιερομόναχος, έσκυψα, και με τα καλά τής έλεγα να ξαγορευτεί.

3. Και αυτή εμισάνοιξε το στόμα της και έδειξε τα δόντια της, ακλουθώντας να κοιμάται.

4. Και ιδού η πρώτη φωνή, η αγνώριστη, που μού 'πε στο δεξί αυτί: «Η δύστυχη θρέφει πάντα στο νου της φούρκες, φυλακές, και Τούρκους που νικάνε και Γραικούς οπού σφάζονται.

5. »Τούτη τη στιγμή ένα βλέπει στον ύπνο της, το πράγμα που πάντοτες απεθύμουνε: ήγουν την αδελφή της που διακονεύει και για τούτο την είδες τώρα που εχαμογέλασε».

6. Και η δεύτερη φωνή, που εγνώριζα, εξαναείπε τα ίδια λόγια τραυλίζοντας, και κάνοντας ένα σωρό όρκους καθώς εσυνηθούσε:

7. «Αλήθεια μα-μα-μαααα την Παναγία, α-α-α-αλήθεια μ-μ-μ-μα τον Άι Νικόλα, αλ-λ-λ-λήθεια, μααααα τον Άι Σπυρίδωνα, αλήθεια μα τ' αγνάχραρα-χραχρα-γράχχαντα μυστήρια του Θεού».

8. Ξάφνου η Γυναίκα έβγαλε το χέρι από το σεντόνι και εχτύπησε, και οι μύγες ασηκωθήκανε.

9. Και ανάμεσα στη βουή οπού εκάνανε, άκουσα τη φωνή της Γυναικός, οπού εφώναζε: «Όξω, πόρνη, από 'δω· δε σου δίνω μήτε ένα ψίχαλο!»

10. Και ετίναξε το χέρι όξω από το κρεβάτι σα για να διώξει μακριά την αδελφή της που της φαινότουνα πως ήλθε να διακονέψει.

11. Και εξεσκεπάστηκε σκεδόν όλη, και εφάνηκε ένα ψοφογάτζουλο που ήτανε σκεπασμένο από την κροπιά, και έρχεται ένας ανεμοστρούφουλας, και το ξεσκεπάζει.

12. Αλλά σπρώχνοντας το χέρι της όξω από το κρεβάτι για να διώξει την αδελφή της, εχτύπησε σε μια κάσα πεθαμένου, που εβρέθηκε εκεί ξάφνου, και εκόπηκε το όνειρο της αμαρτωλής.

13. Και άνοιξε τα μάτια της· και βλέποντας την κάσα ανατρίχιασε, γιατί εσκιάχτηκε μη τη βάλανε εκεί στοχάζοντάς τηνε πεθαμένη.

14. Και ετοιμαζότουνα να φωνάξει δυνατά για να δείξει πως δεν επέθανε, αλλά

ιδού προβαίνει από την κάσα μια κεφαλή γυναίκεια φθαρμένη και αυτή από το τηχτικό, που αγκαλά και πλέον ηλικιωμένη, πολύ της έμοιαζε.

15. Τραβιέται, πηδάει στη ζερβιά του κρεβατιού, αλλά εχτύπησε τη μούρη της σε μίαν άλλη κάσα και όξω από αυτή ένα κεφάλι γέρου, και ήτανε ο γέρος που εγνώριζα.

16. Και έτζι εγνώρισα ότι έμελλε της Γυναίκος βρεθεί, πριν ξεψυχήσει, ανάμεσα στον πατέρα της και στη μάνα της.

17. Και έφριξα και έστριψα στην αντίκρυ μερία το πρόσωπό μου, και εξανάσανε το μάτι μου στον καθρέφτη, ο οποίος δεν έδειχνε παρά τη Γυναίκα μοναχή.

18. Γιατί τα σώματα των άλλων δυο ησυχάσανε στο μνήμα τους, από τα οποία θα πεταχτούν όταν βαρέσει η Σάλπιγγα.

19. Μαζί μ' εμέ το Διονύσιο τον Ιερομόναχο, μαζί με τη Γυναίκα της Ζάκυθος, μαζί με όλα τα τέκνα του Αδάμ στη μεγάλη κοιλάδα του Ιωσαφάθ.

20. Και άρχισα να συλλογιστώ απάνου στη δικαιοσύνη του Θεού, που θε νά 'ναι αυτή την ημέρα φανούσιμη· και το μάτι (προσηλωμένο στον καθρέφτη) εσυγχίστηκε από το λογισμό.

21. Αλλά ακολούθως ο λογισμός εσυγχίστηκε από το μάτι.

22. Επειδή, στριφογυρίζοντας εγώ έπειτα τα μάτια εδώ και εκεί, καθώς κάνει ο άνθρωπος που συλλογίζεται πράμα δύσκολο που πολεμάει να καταλάβει,

23. είδα από την κλειδωνότρουπα, που κάτι εμπόδιζε το φως· και εβάστουνε πολληώρα και έπειτα εξαναφαινότουνα,

24. και ακουότουνα ακολούθως ένα μουρμουρητό στην άλλη κάμερα· και δεν εκαταλάβαινα τίποτε· και εξανακοίταξα στο μέρος della visione.

25. Και ήτανε μεγάλη σιωπή, και δεν άκουες να βουίζει μήτε μια μύγα από τόσο πλήθος· γιατί ήτανε όλες μαζωμένες εις τον καθρέφτη,

26. ο οποίος εις πολλά μέρη επαράσταινε το χρώμα del velo που το βάνουνε όταν λείπει για πάντα κανένας από τη φαμελιά.

Εδώ ακολουθεί άλλο ένα προβληματικό κεφάλαιο. Αρχικά ο Σολωμός είχε καθαρογράψει μονάχα τις δύο πρώτες παραγράφους και είχε αφήσει κενή την υπόλοιπη σελίδα — ωστόσο, στην επόμενη σελίδα συνεχίζει, μάλλον χωρίς ουσιώδες χάσμα με τα προηγούμενα, αλλά χωρίς να αριθμεί τις παραγράφους. Οπωσδήποτε, τούτο είναι το πιο σύντομο από όλα τα κεφαλαία της πρώτης μορφής.

ΚΕΦ. [8]

1. Αλλά η μάνα της, χωρίς να κοιτάξει κατά την θύρα, χωρίς να κοιτάξει τη θεγατέρα της, χωρίς να κοιτάξει κανέναν, αρχίνησε:

2. «Ετούτη τη στιγμή το μάτι και το αυτί του παιδιού σου σε παραμονεύει από την κλειδωνότρουπα, και σε απομακραίνει γιατί σκιάζεται το κακό σου· και έτζι έκαμε[ς] και εσύ μ' εμέ.

.....
[3] «Για τούτο σόδωσα την κατάρα μου εις την πίκρα της ψυχής μου, όταν ασήμαιναν όλες οι εκκλησίες την ημέρα του Πάσχα,

[4] »σ' την ξανάδωσα μία ώρα πριν ξεψυχήσω, και τώρα σ' την ξαναδίνω, κακό

και ανάποδο θηλυκό,

[5] »και η τρίδιπλη κατάρρα θέλει είναι αληθινή και ενεργητική στο κορμί σου και στην ψυχή σου, καθώς είναι αληθινά και ενεργητικά στον φαινόμενο και στον άορατο κόσμο τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας».

[6] Έτσι λέοντας έβγαλε ένα ζωνάρι που ήτανε του ανδρός της, το χουχούλισε τρεις φορές και το πέταξε μες στα μούτρα της.

[7] Ετότε ο γέρος ανακατώθηκε μες στην κάσα του, ασήκωσε το δάχτυλο κατά τη θεγατέρα του και ετραύλισε την κατάρρα του.

«Κεφάλαιον ύστερον» ονόμασε εξαρχής ο Σολωμός το τελευταίο κεφάλαιο που θα διαβάσουμε εδώ. Αργότερα πρόσθεσε άλλο ένα «Κεφάλαιον ύστερον» και ακόμη αργότερα σχεδίασε ένα περαιτέρω «capitolo ultimo». Όμως για μας, τώρα, «Η Γυναίκα της Ζάκυθος» τελειώνει ως εξής:

Κεφάλαιον ύστερον

1. Και ο πατέρας και η μάνα αναληφτήκανε. Και η Γυναίκα, μονάχα ετότες άκουσε δύναμη να μπορέσει να πεταχτεί,

2. και εχύθηκε πηδώντας ψηλά, σαν τ' άστρο το καλοκαίρι, που στον αέρα χύνεται δέκα οργιές άστρο.

3. Και εβρέθηκε στον καθρέφτη, στον οποίον εχτύπησε, και οι μύγες εφύγανε, και εβουίζανε στο πρόσωπό της.

4. Και αυτή, λογιάζοντας πως ήταν οι γονέοι της, που την αδράχνανε από το μούτρο, έτρεχε εδώ και εκεί

5. ανοιγοκλειώντας τη φούχτα κάτι νά 'βρει για διαφέντεψη, και ήβρηκε το ζωνάρι, και με κείνο άρχισε να χτυπάει,

6. και όσο εχτυπούσε, τόσο οι μύγες εβουίζανε, και τόσο αυτή εκατατρόμαζε, όσο που τέλος πάντων έχασε το νου της ολότελα.

7. Και τρέχοντας με το κοντό πουκάμισο, που είχε κάμει κοντό από τη φιλαργυρία της, έπαιξε το μάτι της στον καθρέφτη

8. και εσταμάτηξε, και δεν εγνώρισε τον εαυτό της, και άπλωσε το δάχτυλό της και αναγέλασε.

9. «Ω κορμί! Ω κορμί! Τι πουκάμισο; Ε! Καταλαβαίνω εγώ· και ποιος πονηρός μπορεί να μου κρύψει την πονηρία του; Εκείνο το πουκάμισο με κάνει να καταλάβω πως καμώνεται τρέλα για να 'ν' έτοιμο να κριματίσει.

10. »Αλλά ποιος νά 'ναι; Μα την αλήθεια, που της μοιάζει ολίγο: αα! εισ' εσύ, μπομπόκορμο, βρωμοπόρνη, μυγόχεσμα του σπιταλιού, τζίμπλα της γουρούνας, γαϊδούρα, κροπολόγα, σκατή!

11. »Να τέλος πάντων ό,τι σου επροφήτεψα· και οι χίλιοί σου ηγαπημένοι; Δεν σ' έμεινε μήτε δισκάρι να διακονεύεις με δαύτο.

12. »Είσαι στα χέρια μου· τι θέλεις να σου κάμω, ψυχικό; Τώρα σ' το κάνω. Να ιδώ α' σου μείνει φωνή να πεις πως είμαι μουρλή».

13. Έτσι λέοντας, έκαμε ένα γύρο και εβάλθηκε με μεγάλη λύσσα να χορεύει, και το πουκάμισο εβρισκότουνα στο πρόσωπό της.

14. Και στη ζέστα του χορού έκανε με το ζωνάρι μια θηλιά και ο χορός εβάσταξε

όσο να κάμει τη θηλιά.

15. Και αφού την ετέλειωσε, είπε: «Ακλούθα με αποπίσω από τον καθρέφτη, να σου κάμω το ψυχικό.

16. »Γιατί έρχεται κάπου-κάπου ο γάιδαρος ο γιατρός, οπού θα σ' έχει και εκείνος, και του σκαρφίστηκε πως είμαι άρρωστη».

17. Και επήγε οπίσω από τον καθρέφτη, και την άκουα να κάνει μεγάλη ταραχή.

18. Και η ταραχή έπαψε και έκαμε ένα γέλιο μεγάλο που αντιβούισε η κάμερα, και με φωνή πνιμένη από την ευχαρίστηση είπε: «Να, μάτια μου, το ψυχικό».

19. Τότε έπεσα με τα γόνατα χάμου να κάμω δέηση για να την κάμει ο Κύριος να μην είναι έξω φρενών κάνε για το λίγο ακόμη πόχει να ζήσει.

20. Και τελειωμένη η δέηση, εκοίταξα χάμου οπίσω από τον καθρέφτη στοχάζοντάς τηνε λιγωμένη. Και δεν ήτον εκεί.

21. Και αιστάνθηκα το αίμα μου να τραβηχτεί από τα μάγουλά μου,

22. και έπεσε το κεφάλι απάνου στα στήθια μου, και είπα μέσα μου:

23. Ο Θεός ξέρει πού έφυγε η δύστυχη ενώ επαρακάλεια για αυτήν με τη θέρμη της ψυχής μου.

24. Και επέρασα πέρα, με το κεφάλι σκυφτό και στοχασμένο, να πάω να την εύρω.

25. Και άκουσα στο μέτωπο κάποιον τι που με χτύπησε,

26. και έπεσα ξαφνισμένος τ' ανάσκελα. Και είδα την Γυναίκα της Ζάκυθος που εκρεμότουνα και εκυμάτιζε.

(από το «Η Γυναίκα της Ζάκυθος. Μία νέα ανάγνωση της πρώτης μορφής παρουσιασμένη από τον Γ. Π. Σαββίδη», *Περίπλους*, Γ' 10, Άνοιξη-Καλοκαίρι 1986)